

Градобоєва Є.С.²

*к.е.н., Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України (Київ, Україна)
<http://orcid.org/0000-0002-1086-8159>*

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВАМИ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті узагальнено особливості та сучасні проблеми господарювання підприємств міського господарства сфери житлово-комунальних послуг (ЖКП), оцінено вплив проаналізованих чинників на можливості забезпечення належного рівня та передумови підвищення якості ЖКП. Проаналізовано чинну законодавчу та нормативно-правову базу регулювання діяльності підприємств міського господарства в частині регламентації питань надання ЖКП та забезпечення відповідності їх якості встановленим нормативам, стандартам, порядкам і правилам, умовам відповідних договорів та вимогам чинного законодавства. Наголошено, що однією з найважливіших передумов поліпшення якості надання ЖКП підприємствами міського господарства виступає їх інноваційний розвиток, забезпечення якого унеможлиблюється без відповідного фінансування. У зв'язку з цим підприємствам міського господарства, що надають ЖКП, запропоновано активізувати діяльність в напрямку розширення джерел фінансування інвестицій у реалізацію заходів щодо підвищення якості їх надання. Обґрунтовано пропозиції з удосконалення економіко-правового забезпечення підвищення якості надання ЖКП підприємствами міського господарства завдяки розробці відповідних адресних рекомендацій (органам державної влади та місцевого самоврядування, керівництву підприємств міського господарства).

Ключові слова: житлово-комунальні послуги, підприємства міського господарства, підвищення якості, тарифоутворення, економіко-правове забезпечення.

Градобоєва Е.С.

*к.э.н., Институт экономико-правовых исследований
Национальной академии наук Украины (Киев, Украина)*

ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ГОРОДСКОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье обобщены особенности и современные проблемы хозяйствования предприятий городского хозяйства сферы жилищно-коммунальных услуг (ЖКУ), оценено влияние проанализированных факторов на возможности обеспечения надлежащего уровня и предпосылки повышения качества ЖКУ. Проанализирована действующая законодательная и нормативно-правовая база регулирования деятельности предприятий городского хозяйства в части регламентации вопросов предоставления ЖКУ и обеспечения соответствия их качества установленным нормативам, стандартам, порядкам и правилам, условиям соответствующих договоров и требованиям действующего законодательства. Отмечено, что одной из важнейших предпосылок повышения качества предоставления ЖКУ предприятиями

² Градобоєва Єлизавета Сергіївна, к.е.н., старший науковий співробітник відділу економіко-правових проблем містознавства, Інститут економіко-правових досліджень НАН України (Київ, Україна)

городского хозяйства выступает их инновационное развитие, обеспечение которого невозможно без соответствующего финансирования. В связи с этим предприятиям городского хозяйства, предоставляющим ЖКУ, предложено активизировать деятельность в направлении расширения источников финансирования инвестиций в реализацию мероприятий по повышению качества их предоставления. Обоснованы предложения по совершенствованию экономико-правового обеспечения повышения качества предоставления ЖКУ предприятиями городского хозяйства путем разработки соответствующих адресных рекомендаций (органам государственной власти и местного самоуправления, руководству предприятий городского хозяйства).

Ключевые слова: жилищно-коммунальные услуги, предприятия городского хозяйства, повышение качества, тарифообразование, экономико-правовое обеспечение.

Gradoboieva Ye.

*PhD in Economics, Institute of Economic and Legal Research
of NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

ECONOMIC AND LEGAL SUPPORT OF IMPROVING THE QUALITY OF PROVISION OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES BY MUNICIPAL ENTERPRISES

The article summarizes the features and modern problems of managing municipal enterprises in the sphere of providing housing and communal services, assesses the impact of the factors analyzed on the possibilities of ensuring the proper level of housing and communal services and preconditions for improving their quality. The current laws and regulations for regulating the activities of municipal enterprises in terms of governing the provision of housing and communal services and ensuring the compliance of their quality with the established standards, procedures and rules, terms of the relevant contracts and requirements of the current legislation are analyzed. It has been noted that one of the most important preconditions for improving the quality of housing services provided by municipal enterprises is their innovation-based development, which can not be provided without adequate financing. In this regard, municipal enterprises providing housing and communal services are encouraged to intensify their activities due to expanding sources of financing investments needed to implement measures on the improvement of the quality of services provided. The proposals on updating the economic and legal provision for improving the quality of housing and communal services provided by municipal enterprises are well-grounded in targeted recommendations developed for public authorities and local self-government, municipal enterprises' management teams.

Keywords: housing and communal services, municipal enterprises, quality improvement, tariff setting, economic and legal support.

Актуальність проблеми. Уже традиційно впродовж багатьох років тарифи на ЖКП за всіма категоріями споживачів мають неухильну тенденцію зростання за умов незмінного рівня (а в багатьох випадках навіть при погіршенні) їх якісних характеристик. При цьому, ґрунтуючись на усереднених значеннях основних прогнозних показників економічного розвитку країни, що розраховані як медіана на основі експертних оцінок учасників опитування провідних фахівців у сфері макроаналізу та прогнозування, в опублікованому Міністерством економічного розвитку і торгівлі України черговому випуску «Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз» (вересень 2017 р.); розділ «Узагальнені припущення макроекономічного прогнозу» [1] на наступні 3 роки зроблено припущення щодо подальшого підвищення тарифів на природний газ (на 19%), електроенергію (на 20%), а, відповідно - і на послуги з постачання гарячої води та опалення. Це обумовлено, з одного боку, низкою об'єктивних причин і факторів, серед яких, зокрема, найвпливовішими виступають зростання собівартості за основними статтями витрат унаслідок дорожчання вхідної сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів,

підвищення мінімальної заробітної плати та відповідного збільшення нарахувань на заробітну плату тощо. З другого боку, визначальним чинником динаміки зростання складників вартості й тарифу ЖКП виступають значні обсяги наднормативних технологічних втрат та витрат ресурсів (води, тепла, енергоносіїв), унаслідок критичного рівня зношеності інженерних мереж і устаткування, для скорочення обсягів яких, а також для своєчасного здійснення аварійно-відновлювальних і ремонтних робіт, оновлення комунікацій і устаткування, реконструкції та модернізації зношених мереж у підприємств сфери ЖКП традиційно не вистачає власних коштів, що пов'язано серед іншого із значними обсягами дебіторської заборгованості. Крім того, зростання тарифів на ЖКП, що надаються підприємствами міського господарства, багато в чому обумовлене неефективністю чинної системи тарифоутворення, яка ґрунтується на методології врахування витрат «Cost +» та характеризується відсутністю стимулів у господарюючого суб'єкта до зменшення операційних витрат, а через це й до оновлення застарілої енерговитратної матеріальної бази, об'єктів комунальної інфраструктури, упровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій тощо, оскільки це призводитиме до відповідного скорочення дохідної частини, а не до збільшення прибутку. Адаже за умов існуючої моделі регулювання тарифоутворення підприємства міського господарства – виконавці ЖКП більшою мірою зацікавлені у завищенні рівня витрат для збільшення тарифу.

Очевидно, об'єктивною вимогою споживачів у відповідь на зростання тарифів на ЖКП є підвищення якості, доступності та надійності їх надання, що обумовлює актуальність, гостроту та значущість визначення проблем та особливостей господарювання підприємств міського господарства сфери ЖКП, а також пошуку шляхів удосконалення економіко-правового забезпечення підвищення якості їх надання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно найважливіше на сторінках монографічних і спеціалізованих періодичних видань обговорюються питання тарифорегулювання і тарифоутворення на ЖКП. Так, фахівцями, на підставі порівняльного аналізу діючих у світовій практиці підходів до ціноутворення на ЖКП, сформовано низку слухних пропозицій щодо визначення регуляторної бази активів для цілей ціноутворення у сфері теплопостачання в Україні [2; 3] і в цілому щодо вдосконалення тарифної політики підприємств міського господарства [4]. У працях Т.Н. Неровня, Н.Т. Обоймової та ін. проведено міжгалузевий аналіз інституційних основ тарифів на ЖКП [5], а дослідження П.Т. Бубенка, О.В. Димченко та Л.А. Траченко присвячено узагальненню результатів оцінки якісних характеристик ЖКП та розробці пропозицій щодо поліпшення якості їх надання [6; 7]. Проте, попри жвавий дослідницький інтерес до зазначеної проблематики з'ясування багатьох питань, пов'язаних, зокрема, із пошуком шляхів підвищення якості ЖКП, що повинна не тільки відповідати рівню тарифів, який постійно зростає а й у зв'язку з європейською інтеграцією економіки України поступово наближуватися до чинних європейських стандартів, усе ще остаточно не знайдено.

Постановка завдання. Це обумовило мету статті, яка полягає в обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення економіко-правового забезпечення підвищення якості надання ЖКП підприємствами міського господарства.

Результати дослідження. Зважаючи на відсутність в Україні сформованого ринку ЖКП, високий ступінь його монополізації, що обумовлює стійкість і нееластичність попиту за тарифом, цікавою є точка зору К.Х. Сербінової, згідно з якою при фіксованому рівні платоспроможності споживачів підвищення якості ЖКП буде еквівалентне зменшенню їх ціни, що створює для підприємств міського господарства, які надають ЖКП, додаткові конкурентні стимули й можливості [4, с. 37]. Це доводить необхідність утворення на підприємствах міського господарства сфери ЖКП систем управління якістю і виступає поштовхом їх інноваційного розвитку як однієї з найважливіших передумов поліпшення якості, що неминуче пов'язано зі значними обсягами фінансування відповідних заходів. Проте, попри динамічні реформаційні зміни у сфері ЖКП, що супроводжуються активною законотворчою діяльністю щодо внесення змін і доповнень у чинні, а також розробки й прийняття низки нових законодавчих і нормативно-правових актів у частині вдосконалення

тарифної політики, тарифорегулювання (включаючи заходи, спрямовані на забезпечення переходу до стимульованого тарифоутворення, встановлення уповноваженими органами економічно обґрунтованих тарифів, які покриватимуть капітальні й операційні витрати підприємств), стимулювання виробництва теплової енергії з альтернативних джерел енергії, підвищення ресурсо- та енергозбереження, енергоефективності, упровадження й регулювання відносин комерційного обліку теплової енергії та водопостачання, підвищення якості надання послуг і їх доступності для споживачів, спрощення процедур щодо реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на реконструкцію, модернізацію та розвиток підприємств тощо, а також незважаючи на певні конструктивні кроки як органів державної влади та місцевого самоврядування, так і керівництва підприємств, в означених напрямках (включаючи реалізацію низки проектів через Державний фонд регіонального розвитку (810 проектів) і субвенцію для об'єднаних територіальних громад (1919 погоджених інфраструктурних проектів загальною вартістю 1,47 млрд грн), а також у межах спільної з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) Програми розвитку муніципальної інфраструктури України (що налічує, згідно з попереднім переліком, 28 проектів загальною вартістю 575,5 млн євро) [8], пошук джерел фінансування інвестицій у модернізацію комунальної інфраструктури та інноваційний розвиток підприємств міського господарства, що надають ЖКП, включаючи реалізацію заходів щодо підвищення якості їх надання, усе ще залишається найгострішим питанням унаслідок недостатності власних, обмеженості бюджетних коштів і складності залучення кредитних ресурсів.

Заниження суми амортизаційних відрахувань, що відбувається за умов чинної системи тарифоутворення на ЖКП, обумовлює недостатність власних коштів підприємств міського господарства для покриття операційних витрат і проведення ремонтних і відновлювальних робіт, а отже, неможливість мобілізації власних джерел фінансування інвестицій у реалізацію заходів із підвищення якості послуг. Крім того, не повністю та невчасно враховані в тарифі фінансові витрати (серед них на інвестиційні проекти, які фінансуються міжнародними фінансовими організаціями – (Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР), ЄІБ, Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР)), фінансування робочого капіталу) разом із браком підготовлених на належному рівні інвестиційних проектів, низьким рівнем якості підготовки відповідної супровідної документації створюють перешкоди для залучення коштів інвесторів на модернізацію об'єктів і мереж комунальної інфраструктури підприємств міського господарства сфери ЖКП.

Створенню передумов економіко-правового забезпечення підвищення якості надання ЖКП підприємствами міського господарства багато в чому сприяє прийнятий Верховною Радою 9 листопада 2017 р. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» (реєстр. №1581-д; Закон 1581-д) [9], яким конкретизовано вимоги до якості ЖКП через встановлення обов'язку виконавців послуг щодо забезпечення своєчасності надання, безперервності і відповідної якості згідно із законодавством та умовами договорів про їх надання, серед іншого завдяки створенню системи управління якістю відповідно до національних або міжнародних стандартів (п. 1 ч. 2 ст. 8), а також передбачено право споживача на зменшення розміру плати за ЖКП у разі їх ненадання, надання в неповному обсязі або зниження їхньої якості (п. 5 ч. 1 ст. 7). Основні положення нового Закону 1581-д в частині конкретизації його вимог до якості ЖКП, регулювання відповідних правовідносин учасників та визначення повноважень регулювальних органів систематизовано на рис. 1.

Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону 1581-д [9], ЖКП – результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та/або перебування осіб у житлових і нежитлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил, що здійснюється на підставі відповідних договорів про надання ЖКП. У ст. 5 Закону 1581-д представлено перелік ЖКП, які складаються з житлової і комунальних послуг (із конкретизацією за видами) (рис.1).

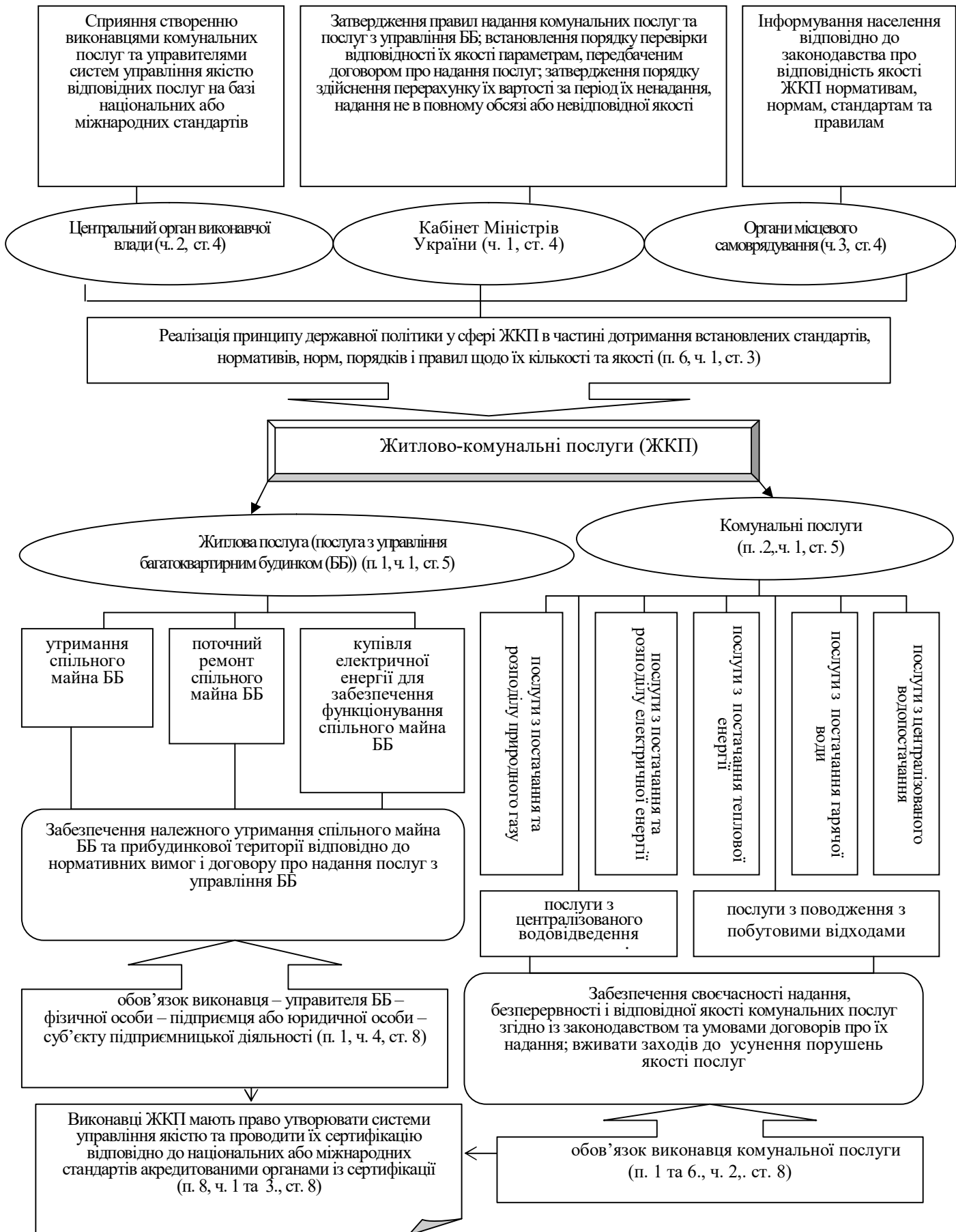

Рис.1. Схема нормативно-правового забезпечення якості надання житлово-комунальних послуг
Джерело: розроблено автором на основі [9]

Тлумачення терміна «якість ЖКП» в новому Законі 1581-д, на жаль, немає, тоді як у ст. 1 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 24 червня 2004 р. № 1875 - IV (із змін.) [10] було запропоноване таке визначення цієї категоріальної конструкції: сукупність нормованих характеристик ЖКП, що визначає її здатність задовольняти встановлені або передбачувані потреби споживача відповідно до законодавства.

При цьому в ч. 3 ст. 16 Закону 1581-д зазначено, що якість комунальної послуги повинна відповідати встановленим ним вимогам, а також іншими актами законодавства та договором [9]. Вимоги щодо кількісних і якісних показників ЖКП, які нині регламентуються Правилами надання послуг із централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення, затвердженими [Постановою Кабінету Міністрів України \(КМУ\) від 21 липня 2005 р. № І 630](#); Правилами утримання жилих будинків та прибудинкових територій, затвердженими наказом Держжитлокомунгоспу України від 17 травня 2005 р. № І 76; Правилами надання послуг з вивезення побутових відходів, затвердженими [Постановою КМУ від 10 грудня 2008 р. №І 1070](#), після набрання Законом 1581-д чинності, регламентуватимуться правилами надання комунальних послуг (відокремленими за кожним видом комунальної послуги та послуги з управління багатоквартирним будинком), затвердженими відповідними Постановами КМУдив (рис.1), а також будуть прописані у спеціальних пунктах Договорів про надання (постачання) ЖКП (крім послуг з постачання та розподілу природного газу і з постачання та розподілу електричної енергії), типові форми яких (за видами послуг) також затверджуватимуться Постановою КМУ. Усе це створюватиме правове підґрунтя для встановлення прозорих і зрозумілих «правил гри» учасників правовідносин у сфері ЖКП в частині забезпечення належного рівня якості їх надання, а також для стимулювання підприємств-виконавців щодо підвищення якості послуг.

Висновки. Отже, узагальнення особливостей і сучасних проблем господарювання підприємств міського господарства сфери ЖКП, аналіз основних положень прийнятого Верховною Радою 9 листопада 2017 р. Закону України «Про житлово-комунальні послуги» (реєстр. № І 1581-д) дозволяє запропонувати такі рекомендації щодо вдосконалення економіко-правового забезпечення підвищення якості надання ЖКП:

1. Ст. 1 Закону 1581-д уявляється логічним доповнити тлумаченням визначення терміна «якість житлово-комунальної послуги» із конкретизацією за видами ЖКП, згідно з наведеним у ст. 5 переліку (житлової та комунальних послуг), що дозволить забезпечити дотримання принципу правової визначеності (йдеться про умову забезпечення передбачуваності застосування правових норм) і сприятиме ясності та зрозумілості правових норм Закону, пов'язаних із регламентацією якості ЖКП.

2. З огляду на значне зростання доходної частини місцевих бюджетів, завдяки отриманим унаслідок фінансової децентралізації додатковим доходам (доходи бюджетів розвитку місцевого самоврядування станом на 1 вересня 2017 р. склали 124 млрд грн, що на 28 млрд грн вище відповідного торішнього показника) [8], органам місцевого самоврядування, що є власниками підприємств міського господарства, які надають ЖКП, слід розглянути можливість активізації інвестування в модернізацію комунальної інфраструктури і відповідного збільшення обсягів видатків у їх інноваційний розвиток, реалізацію ресурсозберігаючих та енергоефективних заходів, що створить передумови скорочення понаднормативних витрат і втрат ресурсів, скорочення собівартості при підвищенні якості та надійності надання ЖКП.

3. Підприємствам міського господарства, що надають ЖКП, доцільно активізувати співробітництво з органами місцевого самоврядування та Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України в напрямку розширення джерел фінансування заходів щодо модернізації, реконструкції та оновлення об'єктів і мереж комунальної інфраструктури, впровадження енергозберігаючих технологій і в цілому щодо забезпечення інноваційного розвитку підприємств сфери ЖКП і сприяння таким чином підвищенню якості їх надання через забезпечення належного рівня підготовки

всіх необхідних документів при розробці та реалізації відповідних проектів із використанням коштів Державного фонду регіонального розвитку та субвенції для розвитку інфраструктури об'єднаних територіальних громад, а також у межах реалізації відповідних міжнародних проектів розвитку муніципальної інфраструктури, включаючи співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями (зокрема, МБРР, ЄБРР, ЄІБ тощо), залучення міжнародної технічної допомоги та зовнішньої допомоги ЄС (зокрема, Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США/USAID), Німецьке бюро міжнародного співробітництва (GIZ) та ін.).

Крім того, підприємствам міського господарства-виконавцям ЖКП слід із найбільшою результативністю використовувати власний управлінський, ресурсний та організаційно-господарський потенціал з метою утворення та досягнення максимальної ефективності системи управління якістю з дотриманням вимог відповідних національних і міжнародних стандартів у зазначеній сфері.

З огляду на це перспективи подальших досліджень пов'язані із вивченням досвіду провідних країн ЄС з питань функціонування та інноваційного розвитку підприємств, що надають ЖКП, а також визначенням напрямів удосконалення нормативно-правової бази регулювання діяльності вітчизняних підприємств сфери ЖКП в частині стимулювання поліпшення якості їх надання з урахуванням позитивного європейського досвіду та його адаптації до національних особливостей країни.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/publication/one/u-2018-roc-komunalka-mozhe-podorozhchati-shhe-na-20-51119>. (дата звернення 30.10.2017 р.).
2. Бабак А.В. Особливості визначення регуляторної бази активів для цілей ціноутворення у сфері теплопостачання в Україні / А.В. Бабак // Економіка України. – 2012. – №12. – С. 51–64.
3. Полуянов В.П. Тарифная политика предприятий коммунального теплоснабжения: монограф. / В.П. Полуянов, С.Г. Куликов. – Донецк: Юго-Восток, 2011. – 276 с.
4. Сербінова К.Х. Тарифна політика та підвищення ефективності міського господарства / К.Х. Сербінова // Scier of Europe – Praha. – 2016. – № 2(2). – vol. 1. – Р. 35–38.
5. Nerovnya T.N. Institutional Basics of Tariffs in Housing and Communal Services: Cross-Country Analysis / T.N. Nerovnya, N.T. Oboimova, V.I. Rodionova, G.P. Dovlatyan, V.A. Shapovalov. // Mediterranean Journal of Social Sciences. MCSER Publishing, Rome-Italy. – 2015. – Vol. 6, №3. – Р. 26–35.
6. Бубенко П.Т. Житлово-комунальне господарство регіону як системний об'єкт дослідження якісних характеристик / П.Т. Бубенко, О.В. Димченко // Регіональна економіка. – 2011. – №4. – С. 57–66.
7. Траченко Л.А. Поліпшення якості надання житлово-комунальних послуг в контексті реформування житлово-комунального сектора / Л.А. Траченко // Вісник соціально-економічних досліджень; вип. 2(49). – 2013. – С. 198–205.
8. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/index.php?category=tp-stat>. (дата звернення 30.10.2017 р.).
9. Про житлово-комунальні послуги: Проект Закону України (реєстр. № І 1581-д) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57371. (дата звернення 09.11.2017 р.).
10. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1875-IV (Із змін. та допов.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>. (дата звернення 30.10.2017 р.)

References

1. *Ofitsiynyi sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy* (Official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine), available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/publication/one/u-2018-roc-komunalka-mozhe-podorozhchati-shhe-na-20-51119> (accessed 30 October 2017) (in Ukr.)
2. Babak, A. V. Osoblyvosti vyznachennya rehulyatornoi bazy aktyviv dlia tsiley tsinoutvorennia u sferi teplopostachannia v Ukraini (Features of determining the regulatory base of assets for pricing purposes in the area of heat supply in Ukraine), *Ekonomika Ukrainy*, 2012, №12, pp. 51–64 (in Ukr.)
3. Poluianov, V. P. (2011). *Tarifnaia politika predpriiatij kommunal'nogo teplosnabzheniia* (Tariff policy of municipal heat supply enterprises), Donetsk: Yugo-Vostok. (in Russ.)
4. Serbinova, K. Kh. Taryfna polityka ta pidvyshchennia efektyvnosti miskoho hospodarstva (Tariff policy and increase of efficiency of municipal economy), *Sciencer of Europe – Praha*, 2016, №2 (2), pp. 35–38 (in Ukr.)
5. Nerovnya, T. N., Oboimova, N. T., Rodionova, V. I., Dovlatyan, G. P., Shapovalov, V. A. (2015). Institutional Basics of Tariffs in Housing and Communal Services: Cross-Country Analysis, *Mediterranean Journal of Social Sciences*. MCSER Publishing, Rome-Italy, Vol 6, №3, pp. 26–35.
6. Bubenko, P. T., Dymchenko, O. V. Zhytlovo-komunalne hospodarstvo rehionu yak systemnyi ob'iekt doslidzhennia yakisnykh kharakterystyk (Housing and communal services of the region as a system object of research of qualitative characteristics), *Rehionalna ekonomika*, 2011, №4, pp. 57–66 (in Ukr.)
7. Trachenko, L. A. Polipshennia yakosti nadannia zhytlovo-komunalnykh posluh v konteksti reformuvannia zhytlovo-komunalnoho sektora (Improvement of the quality of provision of housing and communal services in the context of the reform of the housing and communal sector), *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, 2013, Issue. 2(49), pp. 198–205 (in Ukr.)
8. *Ofitsiynyi sait Ministerstva rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy* (Official website of the Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine), available at: <http://www.minregion.gov.ua/index.php?category=tp-stat>. (accessed 30 October 2017) (in Ukr.)
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), *Pro zhytlovo-komunalni posluhy: Proekt Zakonu Ukrainy, No. 1581-d* (About housing and communal services: Draft Law of Ukraine, No. 1581-d), available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57371 (accessed 9 November 2017) (in Ukr.)
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), *Pro zhytlovo-komunalni posluhy: Zakon Ukrainy vid 24 June 2004, No. 1875-IV* (About housing and communal services: Law of Ukraine, 24 June 2004, No. 1875-IV), available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1875-15> (accessed 30 October 2017) (in Ukr.)